

9. Evropeyskaya model' sotsyal'nogo obespechenyya — [Elektronnyy resurs] — Rezhym dostupu: <http://kurs.ido.tpu.ru/courses/ist> (The European model of social security)

10. Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2012 // SSA, 500 E Street, SW, 8th Floor Washington, DC 20254 // SSA Publication # 13-11801. (Social Security Programs Throughout the World: Europe)

11. Danyshevskaya Y.V. Modely sozdaniya pensyonnoho kapytala za rubezhom / Vestnyk Volhogradskoho ynstytuta byznesa — 2010 — #3 — s. 43–52. (Models creation of pension capital abroad).

Стаття надійшла до редакції 29.01.2015 р.

УДК: 331.556

Смалійчук А.В.,

асистент,

кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

anna.smaliychuk@gmail.com

Смалійчук А.В.,

асистент,

кафедра управління персоналом и економіки труда,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»

Smaliychuk Anna,

assistant,

Personnel management and labour Economics Department
«Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»

SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

**ИНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ
В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ:
ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ**

**ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ
В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ РЫНКА ТРУДА УКРАИНЫ:
ПОДХОДЫ К РЕГУЛИРОВАНИЮ**

**INTELLECTUAL MIGRATION IN THE CONTEXT
OF TRANSFORMATION OF THE LABOR MARKET
OF UKRAINE: REGULATORY APPROACHES**

|| У статті розглядається проблема інтелектуальної міграції та визначається значення даного процесу в умовах трансформації ринку праці. У статті розкрито необхідність регулювання даного виду міграції з метою вирішення проблем інтелектуальної еміграції за умов трансформації ринку праці.

В статье рассматривается проблема интеллектуальной миграции и определяется значение данного процесса в условиях трансформации рынка труда. В статье раскрыта необходимость регулирования данного вида миграции с целью решения проблем интеллектуальной эмиграции в условиях трансформации рынка труда.

The article considers the problem of intellectual migration and is determined by the value of this process in the transformation of the labor market. In the article revealed the need for regulation of this type of migration with the aim of solving problems of intellectual emigration in the context of transformation of the labour market.

Ключові слова. Інтелектуальна еміграція, трансформація ринку праці, людський капітал, «відтік мізків».

Ключевые слова. Интеллектуальная эмиграция, трансформация рынка труда, человеческий капитал, «отток мозгов».

Keywords. Intellectual emigration, the transformation of the labour market, human capital, «the brain drain».

Вступ. Одним із важливих елементів глобальної економічної системи, на яку перетворився світ, є міжнародний ринок праці з його шкалою критеріїв щодо якості трудових ресурсів, розвитком нових форм зайнятості, гнучкістю та надзвичайною мобільністю робочої сили.

Об'єднання національних ринків праці у один — світовий — істотно позначається на макроекономічній політиці держав у галузі праці та соціально-трудова відносин. Результатом цього є зростання масштабів та інтенсивності міжнародних міграційних процесів, які набувають все глобальнішого характеру, залучаючи населення більшості країн світу.

Міжнародна міграція робочої сили посилюється в умовах розвитку міжнародних економічних зв'язків у світовому господарстві.

Останні два десятиліття характеризуються суттєвими змінами в соціально-економічному розвитку України: відбувся перехід до ринкової економіки та її структурна перебудова, посилилась інтеграція національної економіки у світові ринки в умовах зростаючих глобалізаційних процесів. Ці зміни безпосередньо вплинули на всі сфери життя і діяльності суспільства, перш за все на зайнятість та формування ринку праці.

В своїй статті, не дивлячись на непопулярність цієї наукової теми, хотілось би зупинитися на проблемах зовнішньої міграції в Україні. Дослідженням проблем, пов'язаних з рухом людських ресурсів, з трудовою міграцією в Україні, займаються присвячені роботи таких вітчизняних вчених як Е.М. Лібанова, Колот А. М., О. Малиновська [6], Т.П. Петрова [8].

Серед зарубіжних вчених, праці яких висвітлюють дану проблему, можливо виділити Рязанцева С.В [9].

Постановка завдання. В умовах формування ринку праці в Україні особливого значення набула проблема трудової міграції.

Україна відчуває нестачу кваліфікованих працівників, що володіють сучасними технологіями, устаткуванням, володіють стратегічним мисленням, умінням оперативно і гнучко реагувати на зміни у виробництві і попиті на товари і послуги.

У свою чергу, зовнішня трудова міграція, яка стала поширеним явищем, має притаманний їй неоднозначний і суперечливий характер, часто мало передбачений. Так, наприклад, неконтрольований або досить слабо контрольований приплив іноземної робочої сили може впливати на процеси зростання безробіття, підвищеного тиску на соціальну інфраструктуру, посилення соціальної напруженості в суспільстві.

Істотним резервом скорочення кадрового дефіциту працівників є залучення до економіки країни зовнішніх трудових мігрантів. Напрями та заходи для цього мають розроблятися з огляду на те, що міграція населення є результатом впливу на

поведінку людей комплексу політичних, міжнаціональних, економічних і соціальних відносин.

Результати дослідження. Серед найважливіших особливостей впливу глобалізації на розвиток та трансформацію сучасного ринку праці слід виокремити насамперед формування стійкого попиту на високоосвічених спеціалістів, здатних до сприйняття нових знань та підвищення рівня кваліфікації, підвищення попиту на представників «наскрізних професій», пов'язаних з інформаційними змінами у суспільстві, підвищення рівня професійної мобільності на міжнародному ринку праці, реалізацію можливостей залучення кваліфікованої іноземної робочої сили.

В умовах глобалізаційних процесів актуалізується процес міжнародного обміну людським капіталом. Ці тенденції ведуть до того, що конкурентоспроможність країн визначатиметься перш за все рівнем людського розвитку.

В. Бенінг пропонує класифікацію, яка найбільш відображає інноваційну сутність міграції. Відповідно до неї виділяють такі її види [7, с. 21-25]:

- міграція кваліфікованої та напівкваліфікованої робочої сили для тимчасової роботи за контрактом;
- міграція для постійної роботи за кордоном та з метою створення робочих місць;
- циркуляція професійних, технічних і управлінських працівників, бізнесменів та осіб, залучених до розробки міжнародних проектів, переміщення менеджерів і професіоналів у рамках транснаціональних корпорацій;
- міграція з метою здобуття професійної освіти та практичної підготовки, що організується більш розвиненими країнами для просування на зарубіжні ринки технологій, устаткування, методів управління

За оцінками українських експертів, щорічні втрати від еміграції наукових працівників з України за останні роки склали близько 15 млн. дол. Якщо ж до категорії наукових працівників додати висококваліфікованих інженерно-технічних спеціалістів, представників медичних професій, вчителів і діячів культури, то загальні річні збитки України від «відпливу мозків» перевищують 1 млрд. доларів США. На думку науковців Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, збитки економіки від зовнішньої трудової міграції можуть досягти 10 млрд. доларів щорічно [1, 5].

Надзвичайно серйозною проблемою для країни залишається легальна і нелегальна імміграція, яка створює додаткове напруження на ринку праці.

Якщо чисельність іноземців, які тимчасово працювали за наймом, відповідно до отриманого роботодавцем дозволу в Україні у 2001 р. складала 6,2 тис. осіб, то у 2008 р. — майже 27 тис [1,5]. Ситуація загострюється тим, що переважна більшість нелегальних іммігрантів — представники «третього світу», які не володіють мовою, професією, не знають українського законодавства, не мають документів, використовують кримінальні схеми перетину кордону, сприяють розвитку корупції та тіньової економіки у країні.

Таким чином, аналіз формування та основних тенденцій розвитку ринку праці в Україні в динаміці свідчить про його характерні особливості.

Зокрема, це поглиблення негативних тенденцій щодо чисельності населення країни за рахунок скорочення природного приросту (зменшення народжуваності і збільшення смертності) населення та від'ємного сальдо міграції.

Скорочення чисельності населення разом з його старінням негативно позначаються не лише на демографічних процесах, а й на формуванні трудового потенціалу та ринку праці, економічному піднесенні на засадах інноваційного розвитку.

Під час аналізу інтелектуальної міграції дослідники використовують такі формулювання, як, наприклад, «обмін знаннями і досвідом» (brain exchange), «при-

плив мізків» (brain gain), «розтрата мізків» (brain waste), «внутрішній « відплив умів» (internal brain drain), «циркуляція мізків» (brain circulation), а також різні аспекти інтелектуальної міграції:

Існує три основні концептуальні підходи до визначення категорії «міжнародна інтелектуальна міграція» [4]:

обмін знаннями та досвідом (brain exchange), що включає «приплив мізків» (brain gain) і «витік мізків» (brain drain). В рамках цієї концепції інтелектуальна міграція розглядається, перш за все, як закономірне рух інтелектуального капіталу на міжнародному ринку праці, як фактор глобального соціально-економічного розвитку;

розтрата умів (brain waste). У рамках даної концепції інтелектуальна міграція представлена як втрати сукупної висококваліфікованої робочої сили для країни-донора. В результаті в ній знижуються рівень життя і потенційні здібності до саморозвитку, послаблюються конкурентні позиції на МРТ і погіршуються можливості соціально-економічного прогресу.

циркуляція мізків (brain circulation), в якій виділено цикл «рух за кордон на навчання — отримання професії — повернення додому». На думку авторів концепції, така форма міграції отримувати все більше поширення. Вважається, що такий підхід небезпідставний, оскільки глобалізація супроводжується формуванням єдиного загальносвітового або, принаймні, регіонального (ЄС, США, Канада), освітнього, інформаційного (Інтернет) і трудового (МОП) простору.

Отже, значними в Україні є втрати ринку праці від експорту «інтелектуальної» частини робочої сили [7, С.253-236]. Ці втрати виявляються як:

- втрати кваліфікованих спеціалістів, що мають першорядне значення
- для країни (науковці, інженери, програмісти, медики);
- безповоротні втрати значних коштів, вкладених в освіту та
- втрата кадрів, а також результатів їхньої майбутньої творчої діяльності;
- скорочення можливостей розвитку сучасних видів виробництва,
- унеможливлення розвитку національної науки.

Процес глобалізації відрізняється зростанням міграційних потоків трудових ресурсів, а особливого значення набуває переміщення висококваліфікованих спеціалістів та вчених.

Україна є активним представником та учасником цього процесу і на міжнародному ринку праці розглядається як постачальник висококваліфікованих кадрів для багатьох країн світу.

Найчастіше українські вчені за цей час виїжджали до США — 420 осіб, серед яких 343 кандидатів наук і 77 докторів наук. На другому місці — Росія, куди за цей час виїхало 388 осіб, серед яких 292 кандидатів наук і 96 докторів наук. До Німеччини, куди виїхало загалом 251 особи: з них 208 кандидатів наук і 43 докторів наук. Також багато українських пошуковців емігрували до Ізраїлю (117), Канади (109) та Польщі [1].

В інші країни переїхало загалом 311 вчених, серед яких 252 кандидатів наук і 59 докторів наук. За роки незалежності кількість українських науковців скоротилася утричі.

Це зумовлено тенденцією щорічного зниження кількості організацій, що здійснюють науково-технічну діяльність.

Важливим ресурсним показником вважається чисельність кадрів, зайнятих у сфері досліджень і розробок [1, 5]. Як і у попередні роки, у 2013 р. продовжувалась тенденція скорочення загальної чисельності працівників організацій, які ви-

конували наукові та науково-технічні роботи. З 2005 р. кількість працівників організацій, що здійснюють науково-технічну діяльність, скоротилася на 27,8%, у т.ч. дослідників — на 23%.

Тобто, як бачимо для України серйозною проблемою є недостатня увага з боку держави до розвитку науково-технічної сфери та її фінансування. Так, незважаючи на усвідомлення проблем, які стоять перед науково-технічною сферою, в країні лише констатується необхідність підвищення ефективності бюджетного фінансування цього напрямку.

Глобальна міграційна рухливість населення і чималі міграційні переміщення трудових ресурсів як усередині країни, так і за її межі яскраво віддзеркалюють ту ситуацію, що склалась нині у країні на національному і регіональних ринках праці.

Процес реформування економіки в Україні впливає не лише на ринок праці, він неупинно змінює структуру трудових ресурсів. Розвиваються нові технології, які безпосередньо впливають на попит якісної робочої сили. Внаслідок цього частина працівників за своїми професійно-кваліфікаційними характеристиками не відповідає вимогам нової економічної ситуації і стають «зайвими» на ринку праці. Економічні трансформації ведуть до збільшення структурного безробіття, адже спад виробництва може відбуватись в одній сфері, галузі, районі, а зростання — в іншій. Всі ці процеси змінюють ситуацію на ринку праці регіонів, що спонукає економічно активне населення до професійної і територіальної мобільності.

Тобто міграція населення, як процес переміщення людей у просторі стосовно сучасного стану українського ринку праці, забезпечує формування кількісних і якісних параметрів ринку робочої сили, оскільки приплив у той чи інший регіон країни і вплив населення з визначеними соціально-демографічними, соціальними і фаховими характеристиками неминуче відображається на чисельності і складі всього населення і, таким чином, на показник пропозиції робочої сили. У цей час міграція населення може служити досить ефективним практичним інструментом регулювання ринків праці — як регіональних, так і загальнодержавних, що сприяє збалансованості між попитом і пропозицією робочої сили за рахунок стимулювання територіальної мобільності населення у потрібному напрямі.

Найважливішою проблемою міграційної політики України є «відплив умів», або відплив висококваліфікованих кадрів за кордон, а також відсутність аналогічного припливу з країн далекого зарубіжжя. Рішення цієї проблеми необхідно шукати на сучасному рівні, а саме розглядати і аналізувати дії молодих фахівців.

Єдиний вихід із ситуації — включення української вищої освіти у міжнародну освітню систему, для чого необхідно розширити університетську автономію та академічну свободу всередині самих університетів.

Наукові знання і людський капітал стають головною рушійною силою економічного зростання у XXI столітті, а основою її безперервного розвитку є вища освіта, особливо елітні дослідницькі університети. Завжди вважалося, що це положення вірне лише для розвинених країн, але в останні роки зростає усвідомлення, що воно справедливе і для країн, що розвиваються, а також для країн з середнім рівнем доходів, які все частіше впевнено займають ніші виробництва інноваційних продуктів. Це стало можливим завдяки економічній глобалізації та зростаючій мобільності знань, технологій, студентів, учених і висококваліфікованих професіоналів.

«Витік мізків», про який говорили як про загрозу, обернувся стрімким зростанням успішних випадків циркуляції мізків, збагачуючи всі сторони, залучені у цей процес. І студенти, і вчені використовують у країнах прибуття отримані знання, а також зв'язки і

мережеві спільноти, знання особливостей і культур країн походження для створення нових індустрій і здійснюють внесок в розвиток і зростання «економіки знань».

Крім того, треба докласти максимум зусиль для повернення та працевлаштування в українські університети експатріантів з західними ступенями. Вони стануть «агентами змін» не тільки змісту навчання і навчальних програм, але і стилю навчання, проведення досліджень, академічного управління. Оскільки саме в цій сфері опір старих викладачів може бути досить сильним і, отже, реформи можуть просуватися повільніше.

Міжнародний досвід державної політики в цій сфері залежить від напрямів потоків та якості трудових ресурсів та передбачає розширення стратегічних заходів та інструментів, спрямованих на залучення спеціалістів високої кваліфікації з-за кордону.

Країни-реципієнти для того, щоб створити сприятливі умови для приїзду мігрантів саме цієї категорії, а не просто трудових мігрантів, які бажають знайти роботу за кордоном, розробляють і застосовують різноманітні програми по регулюванню міграції.

Для іноземних фахівців, в яких зацікавлена держава, існує можливість спрощеного оформлення документів, необхідних для працевлаштування, і по відношенню до них, діють більш ліберальні вимоги для в'їзду в країну [9]. Розгляд та узагальнення досвіду регулювання трудової інтелектуальної міграції показало також, що в силу невідповідності пред'являється попиту на фахівців високої кваліфікації в сучасних галузях економіки та можливостей його задоволення за рахунок внутрішніх резервів системи освіти і національного ринку праці посилюється конкурентна боротьба за залучення певних категорій фахівців і студентів на міжнародному ринку.

Таким чином, з міжнародною міграцією кваліфікованих працівників в розвинених країнах пов'язують отримання реальних вигод від поширення знань і залучення людського капіталу у передових галузях економіки.

До цього часу країни — експортери кваліфікованої праці починають відігравати все більш активну роль не тільки в проведенні політики одержання доходів, але і заходів щодо повернення своїх співвітчизників — як найважливішого фактору виробництва сучасної економіки [10]. Для того, щоб заохочувати і стимулювати громадян, які отримали освіту за кордоном, особливо кращих, повернутися працювати на батьківщину, уряди цих країн роблять кроки на державному рівні, що виражаються у створенні зворотного зв'язку між фахівцями, що знаходяться в країні і за кордоном.

Як свідчить досвід таких країн як Китай, Індія, Тайвань, то у них поступово складається система надання послуг кваліфікованим мігрантам, тим, хто повертається на батьківщину, яка включає сприяння у їх працевлаштування, організацію їх відправки до місця роботи, облаштування, організацію їх відпустки на батьківщині, допомогу у створенні власних підприємств та надання інформації про можливість вкладення капіталів, нострифікацію отриманих за кордоном дипломів і вчених ступенів; подання заяв на отримання стартового капіталу для проведення наукових досліджень. В Індії для мігрантів, які повертаються, запроваджено звільнення від податків за умов працевлаштування та створення бізнесу на 5 років.

У багатьох країнах також використовується можливість «віртуальної участі» у національному виробництві, яка сьогодні полегшується безліччю інтерактивних технологій, що забезпечують обмін знаннями і перетворення спеціалізованих знань і досвіду в економічний, соціальний та культурний капітал. Цей напрямок, наприклад, став актуальним для країн Африки, де створюються і працюють мере-

жі експертів та підприємців в області комп'ютерних технологій з африканських фахівців, які проживають в Європі та Північній Америці.

Аналогічним чином в рамках ініціативи ЮНЕСКО «Вчені без кордонів» координується процес надання короткострокових волонтерських послуг викладачами і професорами, які вийшли на пенсію та бажають надати допомогу в університетах у себе на батьківщині.

Висновки. Використання державою міжнародного досвіду у цій сфері можливо, зокрема, шляхом укладення двосторонніх угод з країнами — реципієнтами, що гарантують соціальні і юридичні права українських трудових мігрантів. Крім того, необхідним кроком є вдосконалення українського міграційного законодавства, яке регулює питання зовнішньої трудової міграції. Проведення інформаційних кампаній для мігрантів; стимулювання грошових переказів мігрантів на батьківщину; створення механізму впливу на агентства по працевлаштуванню за кордоном та залучення їх до реалізації двосторонніх угод; створення умов для забезпечення зворотного характеру трудової міграції і т. д.

Такий підхід необхідний, насамперед, для розширення каналів легального працевлаштування українських громадян та для вирішення проблем регулювання інтелектуальної міграції в умовах трансформації ринку праці.

Література

1. Аналітична довідка «Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2013 рік» [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_%D0%B7%D0%B0_2013_%D1%81%D0%BE%D0%BA%D1%80_%D0%BE%D0%BA%2B.pdf
2. Дусь Ю.П., Разумов В.И. Учет роли фактора миграции в прогнозе инновационного развития России // Инновационная экономика. — 2005. — №8 (85). — С.60-62
3. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) / Заред. Е. М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. — 316 с.
4. Маргерита Бондар /Международная интеллектуальная миграция в экономике знаний / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zneiz.pb.edu.pl/data/magazine/article/271/1.4_bondar.pdf
5. Міграція в Україні. Факти і цифри. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.slideshare.net/presscvua/factsfigures-b5-uaf>
6. Малиновська О.А. Урізноманітнення складу населення України під впливом міжнародної міграції: виклик та шляхи реагування: аналіт. доп. / О.А. Малиновська; Нац. ін-т стратег. дослідж. — К.: НІСД, 2012. — 53 с.
7. Онікієнко В.В. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. — Київ: 2013. 454 с.
8. Петрова Т. П. Концепція державної міграційної політики: цільова орієнтація і основні напрямки. — К.: НЦЗРП, 1996. — С. 8.
9. Рязанцев С.В. Международные процессы. — 2015. — №1 (40) / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.intertrends.ru/three/003.htm>
10. Титова Т. П. Интеллектуальная миграция в контексте национальной безопасности: подходы к регулированию в республике Беларусь / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/intellektualnaya-migratsiya-v-kontekste-natsionalnoy-bezopasnosti-podhody-k-regulirovaniyu-v-respublike-belarus>

11. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку: монографія / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. — К.: КНЕУ, 2010. — 348 с.

References

1. Analitichna dovidka «Stan rozvytku nauky i tekhniky, rezul'taty naukovoyi, naukovo-tekhnichnoyi, innovatsiyanoi diyal'nosti, transferu tekhnolohiy za 2013rik» (2013) [Elektronnyy resurs] — Rezhym dostupu: http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_%D0%B7%D0%B0_2013_%D1%81%D0%BE%D0%BA%D1%80_%D0%BE%D0%BA%2B.pdf
2. Dus' Yu.P., Razumov V.Y. (2005) Uchet roly faktora myhratsyy v prohnoze ynnovatsyonnoho razvytyya Rossyy // Ynnovatsyonnaya ekonomyka. — 2005. — #8 (85). — S.60-62
3. Lyuds'kyy rozvytok v Ukraini: innovatsiynyy vymir (kolektyvna monohrafiya) (2008) / Zared. E. M. Libanovoyi. — K.: In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy, 2008. — 316 s.
4. Marheryta Bondar (2013) / Mezhdunarodnaya yntellektual'naya myhratsyya v ekonomyke znany / [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.zneiz.pb.edu.pl/data/magazine/-article/271/1.4_bondar.pdf
5. Mhratsiya v Ukraini. Fakty i tsyfry. (2013) / [Elektronnyy resurs] . — Rezhym dostupu: <http://www.slideshare.net/presscvua/factsfigures-b5-uaf>
6. Malynovs'ka O.A. (2012) Uriznomanitnennya skladu naseleण्या Ukrainy pid vplyvom mizhnarodnoyi mhratsiyi: vyklyk ta shlyakhy reahuvannya: analit. dop. / O.A. Malynovs'ka; Nats. in-t strateh. doslidzh. — K. : NISD, 2012. — 53 s.
7. Onikiyenko V.V. (2013) Rynok pratsi ta sotsial'nyy zakhyst naseleण्या Ukrainy: retroanaliz, problemy, shlyakhy vyrishennya / Instytut demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. — Kyiv: 2013. 454 s.
8. Petrova T. P. (1996) Kontsepsiya derzhavnoyi mhratsiyanoi polityky: tsil'ova oriyentatsiya i osnovni napryamky. — K.: NTsZRP, 1996. — S. 8.
9. Ryazantsev S.V. (2015) Mezhdunarodnyye protsessy. — 2015. — #1 (40) / [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.intertrends.ru/three/003.htm>
10. Tytova T. P. (2014) Yntellektual'naya myhratsyya v kontekste natsional'noy bezopasnosti: podkhody k rehulyrovanyyu v respublyke Belarus' / [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/intellektualnaya-migratsiya-v-kontekste-natsionalnoy-bezopasnosti-podhody-k-regulirovaniyu-v-respublike-belarus>
11. Sotsializatsiya vidnosyn u sferi pratsi v konteksti stiykoho rozvytku: monohrafiya / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. — К.: КНЕУ, 2010. — 348 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2015 р.

УДК 331.1

Дмитрук С.М.,

асистент,

кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана
sergei-dmitruk@ukr.net

Дмитрук С.Н.,

асистент,